

EKO-ETİKETLERİN TURİZME VE YEREL EKONOMİYE ETKİLERİ

EFFECTS OF ECO-LABELS ON TOURISM AND LOCAL ECONOMY

Dr. Öğr. Üyesi Alper BOZKURT¹

Dr. Öğr. Üyesi Engin DÜCAN²

Öz

Turizm sektöründe daha çok, gönüllü kuruluşların ve turizm pazarlamacılarının yönlendirilmeleriyle oluşturulan Eko-etiketleme, tüketicinin itici gücünün kullanılması yoluyla sektörel standardizasyonların yerleşmesine, ulusal ve uluslararası çevre mevzuatlarının uygulanmasına ve çevrenin korunmasına katkı sağlamaktadırlar. Bunun yanında bir pazarlama aracı olarak, rekabet gücünü arttırmaktadır. Mavi bayrak, Cittaslow, Yeşil Yıldız vb. eko-etiketler plajların, çevrenin ve turistlerin korunmasına fayda sağlayacak şekilde tatil yöreleri için uluslararası standartlar öngörmektedir. Çalışma, turizm alanında kullanılan eko-etiketlemelerin turistik yerleşim birimlerine turist sayısı, turizm geliri, istihdam, ekonomik ve sosyal gelişmişlik açılarından kazanımlarını ortaya koyarak farkındalık oluşturulması amaçlamaktadır. Türkiye için önde gelen eko-etiketlerden biri olan Mavi Bayrak'ın kent ekonomisine katkılarının araştırıldığı çalışmada elde edilen sonuçlar, ele alınan illerdeki mavi bayraklı plaj sayısı ile şehre gelen turist sayılarının eşbütünlük olduğunu ve mavi bayrak sayısından turist sayısına doğru uzun dönem nedensellik ilişkisi olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Eko-Etiket, Mavi Bayrak, Cittaslow, Turizm

JEL Sınıflandırması: O13, P48, Q42.

Abstarct

Eco-labelling is used in tourism industry -with the influence of NGOs and tourism marketers- mostly to contribute standardisation inline with the cutomer driven strategies, along with established legislation for the environment in order to protect it. On the other hand, eco-labelling could also be used as a marketing tool to improve an establishment's strengths about competition. Eco-labelled beaches for example such as Blue Flag, Cittaslow, Green Star set international standart for the sake of protecting the environment. This study, targets itself eco-labelling and its effects on inbound tourists, tourism income, economical and social improvements for the area. Using Blue Flag, one of the frequent used eco-labelling system is chosen for its eeconomical benefits to the city that was used. Findings indicate that there is a positive correlation between Blue Flagged establishments and the number of tourists visited the area.

Keywords: Eco-Label, Blue Flag, Cittaslow, Tourism

JEL Classification: O13, P48, Q42.

¹ Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İF, Turizm İşletmeciliği Bölümü, abozkurt@adanabtu.edu.tr

² Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İF, Turizm İşletmeciliği Bölümü, enginducan@gmail.com

1. GİRİŞ

Gelişmekte olan ve turizm gelirlerinin ihracata oranının %20'ler civarında olduğu Türkiye'de, turizm sektöründe ekonomik kaygılar ve kitle turizminin daha çok ön plana çıkması turizmin çevreye olan etkilerini arttırmaktadır. Bu durum, çevre ve turizm etkileşiminin önemini arttırmakta ve tüketicilerle turizmciilerin çevreye uyumlu hareket etmelerini sağlayacak araçları ön plana çıkarmaktadır. Eko-etiket bir ürünün, belirli bir kategori içerisinde, yaşam döngüsü göz önüne alınarak çevresel açıdan tercih edilebilirliğini belirleyen bir işarettir (Yücel ve Ekmekçiler, 2008: 330). Eko-etiket bir çevre etiketidir ve bir ürün veya hizmetin çevresel karakterleri hakkında bilgi verir. Muhtemel tüketicilerin seçimleri esnasında, diğer hususların yanında çevresel açıdan da değerlendirme yapabilmeleri için kullanılır. Buradaki amaç, bir ürün veya hizmetin çevresel etkileri hakkında doğru ve ispatlanabilir bilgiler verilerek çevre üzerinde daha az olumsuz etkiye sahip ürün ve hizmetlerin tercih edilmesini, dolayısıyla da söz konusu ürün ve hizmetlerinin üretiminde de bu hususlara dikkat edilmesini sağlamaktır. Böylece sürekliliği olan bir çevresel iyileşme potansiyeli harekete geçirilmiş olacaktır.

Eko-etiketleme başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere dünyanın bir çok ülkesinde, çevre politikalarının uygulanması için geliştirilmiş araçlardan bir tanesidir. Türkiye'nin Avrupa Birliği uyum çalışmalarının devam ediyor olması, birlik politikalarına ve müktesebata uyumlu olarak turizm sektöründe bazı çevre standartlarının sağlanıyor olmasını da gerekli kılmaktadır. Eko-etiketleme alanında, uluslararası turizm piyasasında öne çıkmış gönüllük esaslı uygulamalardan bazıları Mavi Bayrak, Yeşil Dünya, Yeşil Yaprak vb.'dir.

Bir sivil toplum kuruluşu olarak 1981 yılında kurulan Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (FEE), 74 ülkeyi temsil eden üye organizasyonlarla çalışmaktadır. FEE, sürdürülebilir çevre konusunda toplumu bilgilendirerek bu bilgileri çevreyi korumaya dönük faaliyetlerle buldukları kurum, organizasyon ve çevreye aktif olarak yaymalarını sağlamaktadır. FEE' sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi alanında birçok uluslararası projenin Avrupa çapında uygulanması ve geliştirilmesine öncülük etmiştir. 2001 yılına kadar Avrupa ülkelerinde faaliyette bulunan vakıf, 2001'de Güney Afrika Cumhuriyetinin üyeliği ile birlikte uluslararası niteliğe kavuşmuştur. FEE, AB standartlarını öngörmesi ve aday ülkelerin sivil toplum örgütleriyle birlikte çalışması nedeniyle, aday ülkelerin Avrupa Birliği'nin çevre ile ilgili yönetmeliklerine uyum sağlamaları noktasında, AB uyum sürecindeki çalışmalarını da kolaylaştırmaktadır (www.fee.global).

Organizasyonun 5 aktif programı bulunmaktadır;

- ✓ Green Key (Yeşil Anahtar): evrenin korunması yönündeki girişimleri ödüllendirerek
- ✓ destekleyen, iklim değişikliğinin önlenmesi ve sürdürülebilir turizme katkıda bulunmayı amaçlayan uluslararası bir eko- etiket'tir.
- ✓ Blue Flag (Mavi Bayrak): Gerekli standartları taşıyan nitelikli plaj ve marinalara verilen uluslar arası bir çevre ödülü.
- ✓ Young Reporters (Çevrenin Genç Sözcüleri): Gençlerin çevre sorunları üzerine görüş ve fikirlerini topluma aktarabilmeleri için makale, fotoğraf ya da video kaydı yoluyla çevre gazeteciliği yapmalarını hedeflemektedir.
- ✓ Learning About Forests (Okullarda Orman): Orman eko-sistemi ile ilgili bilginin ormanın içinde, ormanlara inceleme gezileri düzenleyerek arttırılması ve

deneyimlerin uluslararası düzeyde paylaşılması olan bir çevre eğitim programıdır.

- ✓ Eco-Schools (Eko-Okullar): Okul öncesi eğitim kurumlarında ve ilköğretim okullarında çevre bilinci, çevre yönetimi ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi vermek için uygulanan bir programdır.

Türkiye’de Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 1993 yılından itibaren konaklama işletmeleri, yiyecek-içecek işletmeleri ve yat işletmelerine dönük olarak “Çevre Dostu İşletme Plaketi” verilmektedir. Bunlardan yat işletmeleri için olana “Yunus”, Yat limanları için olana “Çıpa” ve diğer tesislere verilende “Çam” simgesi bulunmaktadır (www.kultur.gov.tr).

1.1. BİR TURİZM EKO-ETİKETİ OLARAK MAVİ BAYRAK

Kıyı turizmi deniz, kum ve güneş öğelerinin bir arada bulunduğu bir üründür. Dörtte üçü denizlerle kaplı olan dünyamızın birçok yerinde ve ülkemizin de bulunduğu Akdeniz çanağında yoğun bir şekilde yapıyor olması ülkeler ve turistik yöreler arasında rekabeti de beraberinde getirmektedir. Kıyı turizmi üç tarafı denizlerle çevrili olan Türkiye’de talebin en çok olduğu turizm türüdür. ‘Türkiye’ye gelen yabancı turistlerin yaklaşık %60’ı deniz turizmini tercih etmektedir (Kozak vd, 2000: 20).

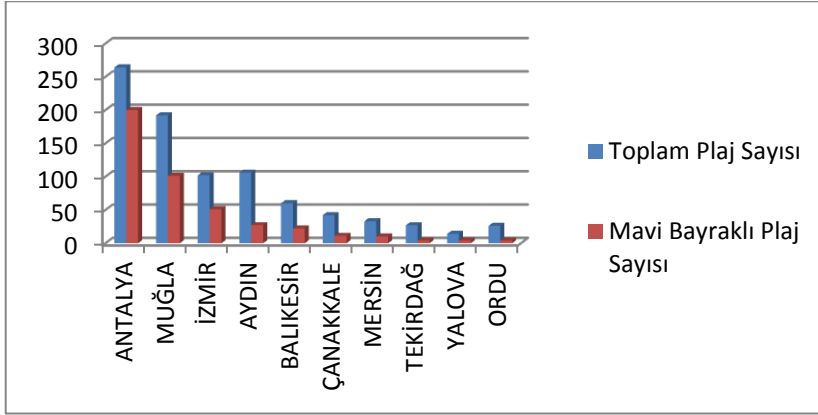
Tablo 1. Türkiye’ye Gelen Yabancı Turistlerin Turistik Merkezlere Göre Dağılımı (2016 yılı, ilk 10)

Sıra	Şehir	Gelen Yabancı Ziyaretçi Sayısı
1.	İstanbul	9.217.644
2.	Antalya	5.952.496
3.	Edirne	2.845.352
4.	Artvin	2.353.472
5.	Muğla	1.657.736
6.	İzmir	672.104
7.	Ağrı	406.371
8.	Aydın	348.716
9.	Ankara	331.236
10.	Kırklareli	282.522

Kaynak: TÜİK

Tablo 1’de Türkiye’ye gelen yabancı turistlerin turistik merkezlere göre dağılımını verilmektedir. Tabloya göre Türkiye’nin ticaret başkenti kabul edilen ve aynı zamanda çok önemli bir turistik merkez olan İstanbul’un en fazla sayıda turisti ağırladığı görülmektedir. Antalya, Muğla, İzmir ve Aydın sahip oldukları birçok turistik değer yanında kıyı turizmi ile ön plana çıkan şehirlerimizdir. Edirne, Artvin, Ağrı ve Kırklareli ise sınır bölgelerinde yer almaları nedeniyle daha çok sınır turizmi açısından yoğun ziyaretçi almaktadır.

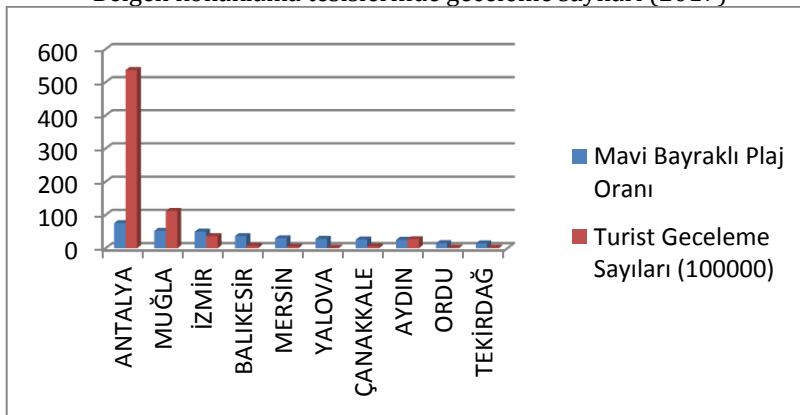
Grafik 1. Toplam plaj sayılarına göre bazı iller ve mavi bayraklı plaj sayıları (adet)

Kaynak: Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Yüzme Suyu Takip Sistemi ve <http://www.mavibayrak.org.tr>

Grafik 1’de Türkiye genelinde sahip olunan mavi bayrak sayıları baz alınarak ilk 10 ildeki plaj sayıları ve bu illerdeki mavi bayraklı plaj sayıları verilmektedir. Antalya, Muğla, İzmir ve Aydın illerinde 100’ün üzerinde plaj bulunduğu görülmektedir. Bu illerimizden Aydın hariç diğer illerde mavi bayraklı plaj oranının %50’nin üzerinde olduğu görülmektedir. Bu illerimizin gelen turist sayıları açısından da önde gelen illerimizden olmaları bir etiket olarak mavi bayraklı plajların sayılarının yüksek oluşunun bölge turizmine katkısı olduğunu düşündürmektedir. Grafik 2’de 2017 yılı itibariyle bazı şehirlerin mavi bayraklı plaj sayısının toplam plaj sayılarına oranı ve turistlerin Turizm İşletme Belgeli konaklama tesislerinde geceleme sayıları histogram grafiği ile gösterilmiştir. 2017 yılı geceleme sayıları hesaplanırken 2015 yılı toplam yabancı turist sayısı ile geceleme sayıları baz alınarak ve 2017 yıl sonu tahmini turist sayısı değerlerine göre doğru orantı yöntemi kullanılmıştır.

Grafik 2. Mavi bayraklı plaj oranına göre önde gelen şehirlerde turistlerin Turizm İşletme Belgeli konaklama tesislerinde geceleme sayıları (2017)

Kaynak: T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yatırım Ve İşletmeler Genel Müdürlüğü

Ülkemiz kıyıları ekonomik bir kaynaktır ve turizm faaliyetleri genel olarak kıyı alanlarında yoğunlaşmıştır (Özdemir ve Kervankıran, 2011: 2-3). Tablo 1’de verilen sonuçlar incelendiğinde Türkiye’ye gerçekleştirilen turistik seyahatlerin Akdeniz ve Ege

kıyılarına yoğunlaştığı görülmektedir. Türkiye’de en çok yabancı turistin ziyaret ettiği illerin başında İstanbul gelmektedir. İstanbul dışında turistlerin ziyaret ettiği illerin çoğunlukla deniz kıyısındaki illerimiz olduğu görülmektedir.

Kıyı turizminde eko-etiketleme anlamında önemli bir yere sahip olan Mavi Bayrak’ın ilk örneği 1985 yılında Fransa’da geliştirilmiştir. Türkiye’de plajlar için mavi bayrak dışında kullanılan bir eko-etiket programı bulunmamakla birlikte, TSE (Türk Standartları Enstitüsü) tarafından 1998 yılında yayınlanan ve plajlarda uyulması gereken çevre sağlığı kurallarını kapsayan “TS 12379 - Çevre Sağlığı - Plajlar için Tedbirler” yürürlüğe konmuştur. Ayrıca 1993’te yayınlanan ve 2005’de revize edilmiş olan TS 10870/T1 standardı “Su kalitesi-Yüzme amacıyla kullanılan suların Genel kalite özellikleri” yürürlükte. 2016 yılında Orman ve Su işleri bakanlığı tarafından Avrupa Birliği Yüzme Suları Direktifi baz alınarak hazırlanan 26048 sayılı “Yüzme Suyu Kalitesi Yönetmeliği” uygulanmaya başlanmıştır (<http://cevresagligi.thsk.saglik.gov.tr>).

Mavi Bayrak, gerekli standartları taşıyan nitelikli plaj, marina ve yatlarla verilen uluslararası bir çevre ödülüdür. Plajların temiz, güvenilir, donanımlı, bakımlı olmasını ve sürdürülebilir bir çevre yönetimini temsil eder. Deniz suyunun temiz olduğunu, çevre yönetimine ve bilincine yönelik eğitim ve bilgilendirmelerin yapıldığını garanti etmektedir. Bu yönüyle bir marka veya eko-etiket özelliği taşımaktadır (Boz, 2014).

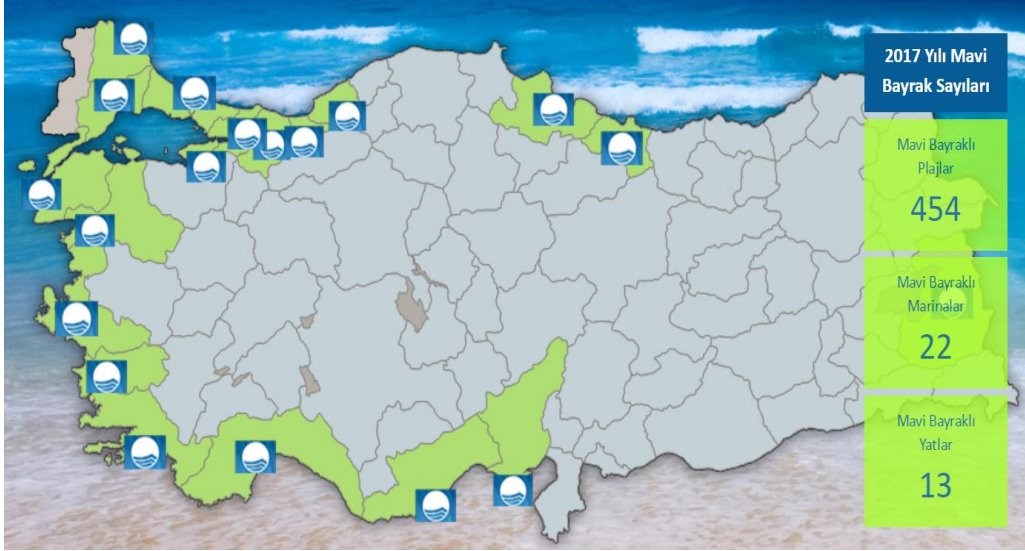
FEE, yürütmekte olduğu mavi bayrak çalışmalarını Birleşmiş Milletler 2015 – 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri’yle uyumlu olarak yürütmektedir. FEE’nin Türkiye’deki temsilcisi Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV)’dir. TÜRÇEV, ülkemizde Mavi Bayrak programının başlatılması amacıyla Turizm Bakanlığı önderliğinde, 1993 yılında kurulmuştur. Ülkemiz turizmi ve çevre açısından önemli görülen sağlık yüzme suyu, donanımlı plaj ve iyi bir çevre yönetimi ve çevre bilinci oluşturulması yaklaşımı ile çalışmalarına başlamıştır. Mavi Bayrak Programının yanı sıra, 1995’de Eko-Okullar, 1996’da Çevrenin Genç Sözcüleri, 2004’de Okullarda Orman Programını ve 2011 yılında Uluslararası Yeşil Anahtar Ödülü Programını ülkemizde yürütmeye başlamıştır (www.turcev.org.tr).

TÜRÇEV’in kuruluş amacı olan Mavi Bayrak programı, plaj, marina ve yatlarla verilen uluslararası bir çevre ödülüdür. Deniz suyunun temizliğini, plaj ve marinaların ihtiyaçlara cevap verebilecek donanım ve güvenliğe sahip olmasını, Çevre yönetimi ve çevre bilincinin oluşturulmasına dönük etkinliklerin yapılmasını garanti eden bir marka veya eko-etiket özelliğine sahiptir. Plajlar için 33 ve marinalar için 25 kriter söz konusudur ve plaj, marina ve yatların ödüle hazırlanması, başvuruların değerlendirilerek Ulusal ve Uluslararası Jüri değerlendirmelerine sunulması ile ödüle hak kazanan yerlerin denetimi süreçleri söz konusudur. Değerlendirmeler Çevre Eğitimi ve Bilinçlendirme Etkinlikleri, Çevre Yönetimi, Güvenlik ve Hizmetler, Su kalitesi başlıkları çerçevesinde yapılmaktadır.

Mavi Bayrak Ödülü için AB Yüzme suları direktifine uygun bir yüzme suyu kalitesine sahip olunması çok önemlidir. Ayrıca yüzme suyu kalitesi kriterlerine göre sanayi ve kanalizasyon atıkları plaj alanını etkilememelidir. Türkiye Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından 03 Aralık 2015’te Ankara’da gerçekleştirilen “Deniz Turizmi Potansiyelinin Geliştirilmesi Amacıyla Çevre Koruma Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi Toplantısı”nda kıyılarımızda atık suyu yönetimi, deniz çöpleri ve yönetimi, yüzme suyu yönetimi ve mavi bayrak konuları ele alınmıştır (www.turcev.org.tr).

Mavi Bayrak Ödülü bir yıl için verilir, yaz sonlarında yapılan ulusal ve uluslararası denetimlerde eksikleri olanlar tespit edilirse, eksikleri tamamlamaları için kendilerine süre verilir ve tamamlanamaz ise bayrakları indirilmektedir. 2016 yılı verilerine göre Türkiye’de 444 plaj, 21 marina, ve 12 yat mavi bayrak ödülü bulunmaktadır. Söz konusu ödüllü plaj sayısı ile Dünya 2.si olmuştur.

Şekil 1. Türkiye’deki Mavi Bayrak Sayıları (2017)

Kaynak: www.mavibayrak.org.tr

Türkiye kıyı turizmi düşünüldüğünde, mevcut pazar ağırlıklı olarak AB ülkeleri gelmektedir. 2002 yılında Alman turistlerle yapılan bir ankette, bir sonraki tatillerini geçirecekleri yeri belirlerken hangi etkenleri göz önünde bulunduracakları sorulmuş ve %65’inin temiz plaj ve su, %59’unun barınma yeri civarında atıkların olmaması cevabını verirken %14’ü onaylı eko-etiket bulunan konaklama yerleri hakkında bilgilere kolay erişim demiştir (ECOTRANS / F.U.R. (Reiseanalyse 2002), aktaran Almına, 2006: 67).

Tablo 2. Türkiye Yıllar İtibariyle Mavi Bayrak Sayıları ve Gelen Yabancı Turist Sayıları

Yıllar	Mavi Bayrak Sayısı	Türkiye'nin Dünya Sıralamasındaki Yeri	Gelen Turist Sayıları
2003	140	7	16302053
2004	151	7	20262640
2005	174	7	24124 501
2006	192	7	23148669
2007	235	4	27214988
2008	258	3	30979979
2009	286	4	32006149
2010	314	4	33027943
2011	324	4	36151328
2012	355	4	36463921
2013	383	3	39226226
2014	397	3	41415070
2015	436	2	41617530
2016	444	2	31365330
2017	454	3	31708887*

* Yıl sonu tahmini

Kaynak: www.mavibayrak.org.tr ve TÜİK

Mavi Bayrak, tesislerdeki yıldız sayısına benzer bir uluslararası standart içerdiğinden, turizm pazarı için büyük öneme sahiptir. Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı-FEE tarafından 2015 yılında Mavi Bayrak Programı'nı uygulayan tüm ülkelerdeki plaj ve marina yöneticilerine yönelik internet tabanlı olarak yapmış olduğu "Mavi Bayrak Memnuniyet Anketi" sonuçlarına göre; plaj ve marina yöneticilerinin %75'i Mavi Bayrak ödülünü bir pazarlama aracı kullanmaktadırlar. %25'i Mavi Bayrak ödülü aldıklarından beri yerli ve yabancı ziyaretçi sayılarında artış olduğunu belirtmişlerdir. Plaj ve marina yöneticilerinin yarısından fazlası Mavi Bayrak Ödülünün yerel ekonomiye fayda sağladığını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan yöneticilerin %95'i diğer yöneticilere, Mavi Bayrak Programına katılmalarını tavsiye ediyor (TÜRÇEV, 2016).

1.2. BİR TURİZM EKO-ETİKETİ OLARAK CİTTASLOW

Nüfusu 50.000'nin altındaki kentlerin üye olabildiği uluslararası bir belediyeler birliği olan Cittaslow, 1999 yılında İtalya'nın Greve in Chianti kentinde kurulmuştur. Cittaslow İtalyanca Citta (şehir) ve İngilizce slow (sakin/yavaş) kelimelerinden oluşmakta ve "sakin şehir" anlamına gelmektedir. Cittaslow küreselleşmenin yarattığı homojen mekânlardan biri olmak istemeyen, yerel kimliğini ve özelliklerini koruyarak dünya sahnesinde yer almak isteyen kasabaların ve kentlerin katıldığı bir birliktir (www.cittaslowturkiye.org).

Cittaslow hareketinde, bir yerleşim yerinin yaşam kalitesinin iyileştirilmesinin ve kalkınmasının kentnin mevcut güzelliklerinin, kendi özgün yapısının, mimarisinin, gelenek

ve göreneklerinin, yerel yemeklerinin ve tarihsel kimliğinin korunmasıyla mümkün olacağını öngörmektedir (www.tbb.gov.tr). Kentin kendi kimliğine sahip çıkarak kalkınmasını politikasına sahip olan Cittaslow anlayışında kentin doğasına, esnafına, kültürüne, tarihine, yemeklerine, ürünlerine saygı duyularak sosyal ve ekonomik hayatın canlandırılmasını hedef edinmektedir. Yaşamın, yaşamaktan zevk alınacak bir hızda yaşanmasını savunan Cittaslow, sürdürülebilir kalkınma, kent ruhu, yavaş yaşam, yavaş yemek felsefelerini önemsemektedir. İnsanlar arası iletişimin güçlü olduğu, sosyal, kendi kendine yeten, doğasına, gelenek ve göreneklerine, sahip çıkan, alt yapı sorunlarını çözmüş, teknolojinin kolaylıklarından da faydalanan ve yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmayı önemseyen kentler bu unvanı almaktadır. Cittaslow hareketine katılım için belirlenmiş olan 73 kriterin yerine getirilmesi gerekmektedir. Kısa sürede tüm dünyaya yayılmış olan Cittaslow'un hali hazırda 30 ülkede 199 üyesi bulunmaktadır. Türkiye'de Akyaka, Perşembe, Vize, Gökçeada, Seferihisar, Yalvaç, Halfeti, Taraklı, Yenipazar, Göynük, Uzundere, Yeniboğaziçi ve Şavşat Cittaslow unvanına sahiptir.

Cittaslow ağının dünya genelinde üzerine odaklanmış olduğu konuların başında insanların ve insanların yaşadıkları alanların mümkün olduğunca yaşamaya uygun ve nitelikli hale getirilmesi gelmektedir. Bunun mümkün kılabilmesi açısından da ön plana çıkan konu, mutlak olarak sosyal ve iktisadi anlamda kendisine özgü yapıları olan şehirlerin tasarlanmasıdır. Cittaslow'un anlam kazanmasını sağlayan sosyal sistematüğün temelinde, insanın yaşamış olduğu alan bulunmaktadır. Buna göre Cittaslow'un güçlü bir çevre algısı söz konusu olmaktadır. Çevrenin temiz tutulması, insana sağladığı faydaların sürekliliğinin sağlanması, kültürel değerlerine korunması üzerine odaklanması ve tüm bunların bir bilinç olarak yerleştirilmesi son derece büyük önem taşımaktadır.

Sürdürülebilir turizm ve yerel kalkınma açısından ele alındığında Cittaslow, hava, su ve toprak kalitesine odaklanmakta ve alternatif enerji kaynaklarının kullanımını teşvik etmektedir. Çevreye yönelik politikalar teorik ve pratik açıdan etkin bir şekilde ele alınmıştır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve yaygınlaşması, atıkların geri dönüşümü ve bireylerin çevre yönetim sistemlerine uygun olarak hayatlarını devam ettirmelerine büyük önem verilmektedir (Battal Keskin, 2012: 94). Doğaya ilişkin uygulamalar ve bunların kalitesi ile doğaya gösterilen özen önemsenmektedir.

Dünyanın Cittaslow üyesi yerlere ilgisi de büyük olup, birçok ülkede Cittaslow turları düzenlenerek, insanların dünyadaki Cittaslow üye bölgelerini görmeleri sağlanmaktadır. Cittaslow üyesi olmak, kentin dünyanın çeşitli yerlerinden gelen turistlere tanıtılması ve aynı zamanda bölgenin turizm gelirlerinin artırılmasına katkı sağlamaktadır. (Yurtseven vd. 2010: 39). Yerleşim yerlerine yeni bir imaj kazandıran Cittaslow markası, halkın refah düzeyini artırır. Çevreye verilen zarar ve sosyokültürel bozulmanın minimuma inmesi için kaynak yaratılmasını sağlar, yerel halkın istihdam potansiyelini yükseltir. Eko-turizm olarak değerlendirilebilecek olan yerel ürünlerin ve kültürün pazarlanması, yerleşik vatandaşların kazançlarının artmasına ve finansal gelişimlerini destekler. Yerel gıdalar, mesleki ürünler ve turizm odakları ürün ve hizmetlerin pazarlanmasının teşvik edilmesi gelir düzeyini artırır. Yerel ekonominin geliştirilmesi ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin azalması sosyalleşmeye hizmet edeceği gibi sürdürülebilirlik ve kalkınmayı teşvik edecektir. Sosyal adaletin sağlanmasına yapacağı katkıyla beraber vatandaşların büyük bölümünün kendilerini ilgilendiren konularda karar alma süreçlerine dahil olmalarını teşvik eder (Şahin ve Kutlu, 2014: 60-61; Şimşekli, 2004: 84).

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE BULGULAR

2.1. KULLANILAN YÖNTEM VE VERİ SETİ

Mavi bayrak, Cittaslow, Yeşil Yıldız vb. eko-etiketlemeler plajların, çevrenin korunması ve turistlerin korunmasına fayda sağlayacak şekilde tatil yöreleri için uluslararası standartlar öngörmektedirler. Çalışma, turizm alanında kullanılan eko-etiketlemelerin turistik yerleşim birimlerine olan turist sayısı, turizm geliri, istihdam, ekonomik ve sosyal gelişmişlik gibi kazanımlarını ekonometrik bir analiz ile ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma ile söz konusu konsept projelerin kent turizmine ve ekonomisine getireceği katkılara dair farkındalık oluşturulması hedeflenmektedir. Değişkenlere ait verilere her bölge için eşit düzeyde ulaşılamadığından, sektör içerisinde kıyı turizminin ağırlığının fazla olması nedeniyle, eko-etiket uygulamaları için bir gösterge olarak mavi bayrak programının etkisi ele alınmıştır. Mavi bayrak ödülü plaj kategorisi bağımsız değişken olarak alınmış ve sahip olunan mavi bayrak sayısının gelen turist sayısı üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Çalışmada ele alınan veriler TÜİK ve Sağlık Bakanlığı verilerinden yararlanılarak elde edilmiştir. Veri seti 2002-2016 yılları arasında kapsamaktadır. Mavi bayraklı plaj sayısına göre ilk 8 şehre ait mavi bayraklı plaj sayısının toplam plaj sayısına oranı ve Turizm İşletme Belgeli konaklama tesislerinde toplam geceleme sayısı değişkenleri ele alınmıştır. Söz konusu değişkenlerin çalışmada kullanılan kısaltmaları aşağıda verilmiştir.

MAVIBAYRAK: İldeki mavi bayraklı plaj sayısının toplam plaj sayısına oranı

GECELEME: Turizm İşletme Belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayısı

Tablo 3’de, şehirlerimizin sahip oldukları mavi bayraklı plaj sayısının toplam plaj sayılarına oranlanması ile elde edilen mavi bayraklı plaj oranına göre ilk 8’e giren şehirler verilmiştir. Türkiye turizm sektöründe ön sıralarda olan Antalya, Muğla ve İzmir’in mavi bayraklı plaj sayılarını arttırmada da başarılı olan iller oldukları görülmektedir.

Tablo 3. Mavi bayrak sayısına göre ilk 8 şehir (2016)

Şehirler	Toplam Plaj Sayısı	Mavi Bayraklı Plaj Sayısı	Mavi Bayraklı Plaj Oranı
ANTALYA	264	200	% 75.76
MUĞLA	192	101	% 52.60
İZMİR	102	51	% 50
BALIKESİR	60	22	% 36.67
MERSİN	33	10	% 30.30
YALOVA	14	4	% 28.57
ÇANAKKALE	42	11	% 26.19
AYDIN	106	27	% 25.47

Kaynak: Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Yüzme Suyu Takip Sistemi ve <http://www.mavibayrak.org.tr>

2.2. PANEL BİRİM KÖK TESTLERİ

Modelin tahmininden önce serilerin durağanlığının kontrol edilmesi gerekmektedir. Bilindiği üzere durağan olmayan veriler ile çalışıldığında test istatistikleri güvenilirliğini yitirecek ve değişkenler arasında sahte regresyon (superior regression) problemi ortaya çıkabilecektir (Granger ve Newbold, 1974). Çalışmada, 1. nesil birim kök testlerinden olan ve boş hipotez olarak “ortak bir birim kökün varlığı”nı test eden Levin, Lin ve Chu (LLC) (2002) testleri ile “bireysel birim kökün varlığı”nı test eden Im, Pesaran ve Shin (IPS) (2003) ile Maddala ve Wu (1999) ve Choi (2001) panel birim kök testleri kullanılmıştır.

LLC (2002) (1) numaralı Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) denklemini kullanmıştır.

$$\Delta y_{i,t} = \alpha y_{i,t-1} + \sum_{j=1}^{p_i} \beta_{ij} \Delta y_{i,t-j} + X'_{i,t} \delta + \varepsilon_{i,t} \quad (1)$$

Burada $i = 1, 2, \dots, N$ yatay kesit birimleri, $t = 1, 2, \dots, T$ zamanı göstermektedir. X_{it} herhangi bir sabit etki veya bireysel trend bileşeni içeren dışsal değişkenleri, $\varepsilon_{i,t}$ bağımsız hata terimlerini, p_i gecikme uzunluğunu göstermektedir. Serinin durağan olmadığını ifade eden temel hipotez $H_0 : \alpha = 0$ ve alternatif hipotez $H_1 : \alpha < 0$ şeklindedir.

Uygun gecikme uzunluğu belirlendikten sonra $\Delta y_{i,t}$ ve $y_{i,t}$ için bu değişkenlerin gecikmeli değerlerinin ve deterministik değişkenlerin açıklayıcı değişken olarak yer aldıkları modeller tahmin edilir. Daha sonra söz konusu bu iki modelden $\hat{\varepsilon}_{i,t}$ ve $\hat{v}_{i,t-1}$ şeklinde hata terimleri elde edilir (Levin, Lin ve Chu, 2002, s.6).

$$\hat{\varepsilon}_{i,t} = \Delta y_{i,t} - \sum_{L=1}^P \hat{\theta}_{i,L} \Delta y_{i,t-L} - \hat{\alpha}_i - \hat{\delta}_1 t \quad (2)$$

$$\hat{v}_{i,t-1} = y_{i,t-1} - \sum_{L=1}^P \hat{\theta}_{i,L} \Delta y_{i,t-L} - \hat{\alpha}_i - \hat{\delta}_1 t \quad (3)$$

Tüm yatay kesitlerdeki heterojenliği kontrol etmek için $\hat{\varepsilon}_{i,t}$ ve $\hat{v}_{i,t-1}$ değişkenleri denklem (1)'de verilen regresyon modelinin standart sapmalarına bölünerek standardize edilir. Standardize edilmiş değerler kullanılarak elde edilmiş olan model, LLC (2002) tarafından önerilen aşağıdaki t-istatistiği kullanılarak $H_0 : \delta = 0$ hipotezi için test edilir.

$$t_p^* = \frac{t_p - N \bar{T} \hat{S}_N \hat{\sigma}_{\hat{\varepsilon}}^{-2} sh(\hat{\rho}) \mu_{m\hat{\rho}}^*}{\sigma_{m\hat{\rho}}^*} \quad (5)$$

t_p^* , $H_0 : \delta = 0$ hipotezi için standart t-istatistiğini, σ^2 hata terimi $u_{i,t}$ nin beklenen varyansını, $sh(\hat{\rho})$ ise $\hat{\rho}$ 'un standart hatasını; $\bar{T} = T - \left[\sum_i p_i / N \right] - 1$ ifade etmektedir.

N sayıda yatay kesit birime ait zaman serileri verilerinden elde edilen bilgilerin birleştirildiği IPS (2003) birim kök testinde, söz konusu serilerin durağanlık sonuçları bir araya getirilir ve özellikle küçük örnekler üzerinde daha etkilidir (Harris ve Sollis, 2003, s.78). LLC (2002) test istatistiğinin modifiye edilmiş bir versiyonu olan IPS (2003) testi,

panel veri setindeki her bir birim için hesaplanan t istatistiğinin ortalamasını temel almaktadır. Her bir yatay kesit için (1) nolu ADF denklemini tahmin ederek α_i 'ler için hesaplanan t istatistiklerinin ortalaması alınır.

$$\bar{t}_{N,T} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N t_{i,T} \quad (6)$$

" $H_0 : \rho_i = 0$ " (tüm i'ler için panel birim kök vardır) ve " $H_0 : \rho_i < 0$ " (bazı i'ler için panel birim kök yoktur) şeklindeki hipotezler (7) numaralı denklemde verilmiş olan standardize edilmiş t-istatistiği kullanılarak sınanır.

$$W_t = \frac{\sqrt{N}(\bar{t}_{N,T} - N^{-1} \sum_{i=1}^N E(t_{i,T}))}{N^{-1} \sum_{i=1}^N v(t_{i,T})} \quad (7)$$

$E(t_{i,T})$, ADF regresyonunun t-istatistiklerine ait beklenen ortalama değeri, $v(t_{i,T})$ beklenen varyans değeridir.

Maddala ve Wu (1999) ve Choi (2001), testleri LL ve IPS testlerinden farklı olarak dengeli bir panele ihtiyaç duymaz ve parametrik değildir. Maddala ve Wu (MW) testi DF testiyle bağlantılı kullanıldığında hipotezleri IPS testlerindekiyle aynı olur (Gangadharrao ve Wu, 1999, s.636).

$$H_{0,MW} : \gamma_i = \gamma = 0 \quad \text{her } i \text{ için}$$

$$H_{A,MW} : \gamma_i < 0 \quad \text{her } i = 1, 2, \dots, N \text{ ve } \gamma_i = 0 \text{ için } i = N_1 + 1, \dots, N$$

MW testinde bireysel ADF istatistiğinin ortalaması yerine p (olasılık) değerlerinin toplamı alınmaktadır. π_i , i. yatay kesit birimi için DF birim kök testinden elde edilen p-değerini göstermek üzere

$$P = -2 \sum_{i=1}^N \ln \pi_i \quad (8)$$

H_0 temel hipotezi altında $2N$ serbestlik derecesinde, P asimptotik olarak χ^2 dağılımlıdır.

Choi (2001), Fisher'ın PP test istatistiğinin ötesinde birincisi normal, ikincisi logit olmak üzere iki farklı test önermiştir.

$$Z = \left(\frac{1}{\sqrt{N}} \right) \sum_{i=1}^N \Phi^{-1}(P_i) \quad (9)$$

burada, Φ standart normal kümülatif dağılım fonksiyonudur. $0 \leq P_i \leq 1$ olduğundan, $\Phi^{-1}(P_i)$ bir $N(0,1)$ rassal değişkendir ve $T_i \rightarrow \infty$ iken tüm i'ler için geçerlidir (Choi, 2001, s.254-255).

$$L = \sum_{i=1}^N \ln(p_i / 1 - p_i) \quad (10)$$

burada, $\ln(p_i/1-p_i)$ ifadesi "0" ortalama ile $\frac{\pi^2}{3}$ varyansı lojistik dağılıma sahiptir.

$(T_i \rightarrow \infty)$ gittikçe tüm i'ler içindir ve $\sqrt{ML} \Rightarrow t_{5N+4}$ ifadesinde $m = \frac{3(5N+4)}{\Pi^2 N(5N+2)}$, dir.

2.2.1. Eşbütünleşik Serilerde Nedensellik

Eşbütünleşme testi, seriler arasında uzun dönem denge ilişkisinin var olup olmadığının incelendiği bir süreci temsil etmektedir. Johansen eşbütünleşme testi, aynı dereceden durağan olan serilerin, denklem sistemi, sistemde yer alan her değişkenin düzey ve gecikmeli değerlerinin yer aldığı VAR (Vector Auto Regression) analizine dayanmaktadır. Çalışmada, geleneksel VAR yönteminin panel veri setine uyarlanmış hali olan Panel VAR yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde sistemdeki tüm değişkenler içsel olarak kabul edilerek analiz yapılmaktadır. Böylece, her bir değişkenin gecikmeli değerlerinin diğer değişkenlerin cari değerleri üzerindeki etkisi incelenebilmektedir (Love ve Zicchino, 2006:193). Birinci dereceden bir VAR modelini aşağıdaki şekilde gösterebiliriz.

$$z_{it} = \Gamma_0 + \Gamma_1 z_{it-1} + f_i + e_t \quad (11)$$

Burada, z_t değişken vektörüdür. f_i , birim heterojenliğe izin veren sabit etkilerdir. Johansen eşbütünleşme testinde seriler arasındaki eşbütünleşme ilişkisi iz (trace) ve özdeğer (maximum eigenvalue) istatistikleri yardımıyla araştırılmaktadır.

Kullanılan değişkenlerin eşbütünleşik olmaları durumunda ise aralarındaki nedensellik ilişkisinin yönü, gecikmeli hata düzeltme terimi ile genişletilmiş bir VAR modeline dayanan, Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM) ile tahmin edilebilir (Ghosh, 2002:125-129). Panel VECM'i aşağıdaki şekilde ifade edebiliriz:

$$\Delta Y_{it} = \delta_{1i} + \sum_{p=1}^k \delta_{11ip} \Delta Y_{it-p} + \sum_{p=1}^k \delta_{12ip} \Delta X_{it-p} + \varphi_{1i} \hat{\varepsilon}_{it-1} + v_{1it} \quad (12)$$

$$\Delta X_{it} = \delta_{2i} + \sum_{p=1}^k \delta_{21ip} \Delta X_{it-p} + \sum_{p=1}^k \delta_{22ip} \Delta X_{it-p} + \varphi_{2i} \hat{\varepsilon}_{it-1} + v_{2it} \quad (13)$$

Burada, Δ fark operatörünü, k optimal gecikme uzunluğunu, $\hat{\varepsilon}_{it}$ hata düzeltme terimini göstermektedir. Bu modelde hem kısa dönem hem de uzun dönem nedenselliğin varlığı sınanabilmektedir. Değişkenler arasındaki kısa dönemli nedensellik ilişkisi Wald Testi sınanabilir. Uzun dönemli nedensellik ilişkisi ise, modeldeki hata düzeltme katsayısı $\hat{\varepsilon}_{it}$ 'nin istatistiksel olarak anlamlılığı ile açıklanabilmektedir (Odhiambo, 2009:620; Yardımcıoğlu, :157).

2.3. AMPRİK BULGULAR

Analize geçmeden önce, mavi bayraklı plaj sayısına göre ilk 8 şehre ilişkin mavi bayraklı plaj oranı ve şehirde konaklayan turistlerin geceleme sayısı arasındaki korelasyon incelenmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4. Korelasyon Analizi Sonuçları

	Mavi Bayraklı Plaj Oranı	Geceleme Sayısı
Mavi Bayraklı Plaj Oranı	1.00	
Geceleme Sayısı	0.80***	1.00

***, ** ve * sırasıyla %1, %5, %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Korelasyon analizi sonuçlarına göre mavi bayraklı plaj oranı ile konaklama tesislerindeki toplam geceleme sayısı arasındaki korelasyon 0.80 gibi yüksek bir değerdedir. Pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunan söz konusu korelasyonun değerlerinin yüksek oluşu, turizm beldelerinin daha fazla turist çekmeye yönelik üretecekleri yerel politikalarda mavi bayrak sayısının artırılmasını da değerlendirmelerinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

VAR analizi için ele alınan serilerin durağan olmaları gerektiğinden, önce panel birim kök testleri kullanılarak değişkenlerin durağanlıkları araştırılmıştır. Daha sonra uygun VAR modeli belirlenerek değişkenler arasındaki etkileşim ortaya konmuştur. Modelde kullanılan değişkenlerin birim kök özellikleri literatürde yaygın bir şekilde kullanılan Levin, Lin ve Chu (2002), Im, Pesaran ve Shin (2003) ile Fisher-ADF ve Fisher-PP birim kök testleri kullanılarak, “sabitli” ve “sabitli ve trendli” modeller için araştırılmış ve sonuçlar Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5. Birim Kök Testleri Sonuçları

Seviyesinde	GECELEME		MAVIBAYRAK	
	Sabitli Model	Sabit ve Trendli Model	Sabitli Model	Sabit ve Trendli Model
LLC	1.18	-2.88**	-1.27	-1.52
IPS	2.79	-0.50	2.59	0.06
ADF - Fisher	7.18	17.79	7.06	21.90
PP - Fisher	2.75	15.49	8.48	34.95
1. Farkında				
LLC	-10.35***	-9.72***	-8.18***	-8.24***
IPS	-7.85***	-5.90***	-6.82***	-4.79***
ADF - Fisher	77.62***	58.06***	73.37***	66.01***
PP - Fisher	83.01***	91.94***	94.20***	84.20***

***, ** ve * sırasıyla %1, %5, %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir. Hataları normalleştirmek için her bir değişkenin gecikme uzunluğu Schwarz bilgi kriterine göre otomatik seçim şeklinde belirlenmiştir. LLC ve PP-Fisher testlerinde Barlett kernel metodu kullanılmış ve Bandwith genişliği Newey-West yöntemi ile otomatik seçim ile belirlenmiştir.

Elde edilen sonuçlara göre, MAVIBAYRAK ve GECELEME değişkenlerinin her ikisi de 1. fark durağandır. Uygun VAR modeli oluşturulurken, kentin sürdürülebilir turizme verdiği önemin göstergesi olarak ildeki mavi bayraklı plaj sayısının toplam plaj sayısına

oranı (MAVIBAYRAK) açıklayıcı değişken olarak alınmıştır. Sürdürülebilir turizm projelerinin kente turistik ve ekonomik etkilerinin göstergesi olarak da Turizm İşletme Belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayıları (GECELEME) bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Her iki değişkene ait elde edilen zaman serileri verileri Panel VAR modeli ile analiz edilmiştir. Analizler Eviews 9.0 paket programı ile yapılmıştır.

2.3.1. VAR Analizi ve Johansen Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Birim kök testi sonuçlarına göre ele alınan iki değişken de 1. farklarında durağan olduğundan, aralarında eşbütünleşme ilişkisi olabileceği için, uygun VAR modeli belirlenmiş ve Johansen eşbütünleşme testi yapılmıştır. VAR modeli için seriler seviye değerinde alınmıştır. Uygun gecikme sayısı FPE, Akaike, Schwarz ve Hannan-Quinn bilgi kriterlerine göre 6 olarak bulunmuştur. 6 gecikmeli VAR modelinde otokorelasyon sorunu olup olmadığı LM testi ile sınanmış ve hata terimlerinde otokorelasyon olmadığı bulunmuştur. Değişen varyans sorunu, ki-kare testi ile sınanmış ve hata terimlerinde değişen varyans olmadığı bulunmuştur.

Eşbütünleşme testi durağan olmayan seriler gerektirdiğinden, değişkenler seviye değerleriyle kullanılmışlardır. Değişkenlerin sıralamasında birinci değişken MAVIBAYRAK ikinci değişken ise GECELEME olarak alınmıştır. Johansen Panel Eşbütünleşme testi sonuçları tablo 6'de verilmiştir. İz ve maksimum öz değer test istatistikleri sonuçlarına göre, değişkenler arasında eşbütünleşme vektörü olmadığı yönündeki temel hipotez reddedilirken, en çok bir eşbütünleşme vektörü vardır şeklindeki temel hipotez reddedilememiştir. Dolayısıyla, değişkenler arasında 1 eşbütünleşme vektörü olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 6. Johansen Eşbütünleşme Testi Sonuçları

H₀ Hipotezi	H₁ Hipotezi	İz Testi	Max. Özdeğer Testi
		İstatistiği	İstatistiği
r=0	r≥1	14.55*	14.54*
r≤1	r≥2	0.07	0.07

* , Asimptotik Ki-kare dağılımına göre hesaplanmış olasılık değerlerinin %5'den küçük olduğunu ve H₀ temel hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

2.3.2. VECM Analizi Sonuçları

Johansen panel eşbütünleşme testi serilerin uzun dönemde eşbütünleşik olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, analize VAR modeli yerine VECM kullanılarak devam edilmiştir. MAVIBAYRAK birinci değişken GECELEME ise ikinci değişken olmak üzere, VECM analiz sonuçları tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. VECM analizi sonuçları

	D(MAVIBAYRAK)	D(GECELEME)
CointEq1	0.0126 (0.0233 [0.5422])	-4141851. (645763.) [-6.41389]

ECT uzun dönem eş-bütünleşme ilişkisine ait hata terimidir. Parantez içerisindeki ifadeler standart hataları, köşeli parantez içerisindeki ifadeler t-istatistiklerini göstermektedir.

VECM analizi sonuçlarına göre, GECELEME değişkenine ait uzun dönem hata düzeltme katsayısı beklendiği gibi negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Söz konusu katsayı, serilerin durağan olmamasından kaynaklanan kısa dönem sapmaların bir sonraki dönemde dengeye gelme hızını göstermektedir. Buna göre GECELEME değişkeninin bağımlı değişken olarak alındığı modelde, -4141851 bulunan hata düzeltme katsayısı, bir dönemde ortaya çıkacak bir sapmanın bir sonraki dönemde düzeltilerek uzun dönem dengesine yaklaşılabileceğini göstermektedir. Bu sonuç, MAVİBAYRAK değişkeninden GECELEME değişkenine doğru uzun dönem nedensellik ilişkisi olduğunu göstermektedir. MB'nin bağımlı değişken alındığı model için elde edilen hata düzeltme katsayısı ise istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. VECM Analizi ile elde edilen uzun dönem nedensellik sonuçları eko-etiket uygulamaları için bir gösterge olarak ele aldığımız mavi bayraklı plaj sayısındaki artışın söz konusu bölgeye gelen ve geceleleyen turist sayısının artmasına katkı sağlayacağını ortaya koymaktadır.

3. SONUÇ

Sürdürülebilirliğin gerçekleşmesi için geliştirilen ekonomik bir araç olan eko-etiketleme, turizm sektörü için turizmde sunulan ürün ve hizmetlerin çevreye en az zarar verecek şekilde sunulmasını ve uluslararası çevre mevzuatlarına uyulmasını teşvik etmektedir. Bir pazarlama aracı olarak kullanıldığında ise, turizm sektöründe bölgesel olarak sunulan ürün ve hizmetlerin turistler tarafından bilinirliğini arttırmanın yanında, yapılan çevresel iyileştirmelerin müşteriler tarafından talep olarak geri dönmesi, yöre için rekabet üstünlüğü sağlamaktadır.

Mavi bayrak, Cittaslow, Yeşil Yıldız vb. eko-etiketler plajların, çevrenin ve turistlerin korunmasına fayda sağlayacak şekilde, tatil yöreleri için uluslararası standartlar öngörmektedir. Mavi bayrak etiketi temiz denizlerin ve bakımlı plajların simgesi olmanın yanında turistlerin tekrar eden taleplerini ve/veya başkalarına tavsiye etmelerini teşvik edecektir. Bunun yanında yöredeki tesislerin, çevrenin, ulaşım faaliyetlerinin, hizmet aldığı personelin, yöre halkının tutumu gibi etkenlerin kalitesi de oldukça önemlidir. Cittaslow, güçlü bir sosyoekonomik ve kültürel alt yapının oluşturulmasını teşvik etmektedir. Bölge turizminin geliştirilmesi, özgün yerel ürünlerin ön plana çıkarılması, yörenin tarihi ve kültürel zenginliklerinin korunması, insanların bilinçlenmeleri, turistlere yönelik hoşgörü ve misafirperverliğin arttırılması, sürdürülebilir turizm politikalarının belirlenip uygulanması, yeni iş imkanlarının yaratılması, gelir düzeyinin artması vb. önemli katkılar sağlamaktadır.

Turizm alanında kullanılan eko-etiketlemelerin turistik yerleşim birimlerine turist sayısı, turizm geliri, istihdam, ekonomik ve sosyal gelişmişlik açılarından kazanımlarını ortaya koymayı amaçlayan çalışmada, bir gösterge olarak mavi bayrak programının etkisi ele alınmıştır. Analiz sonuçları mavi bayraklı plaj sayısı ile ilgili ili ziyaret eden turist sayılarının eşbütünlük olduğu yani zaman içerisinde birlikte hareket etme eğiliminde olduklarını ortaya koymuştur. Nedensellik testi sonucu ise uzun dönemde nedenselliğin yönünün mavi bayraktan turistlerin ilde geceleme sayısına doğru olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar, kullanıldıkları alanlara ilişkin önceden belirlenmiş standartların sağlandığının göstergesi olan eko-etiketlerin sayısının arttırılmasının, turizm aktivitesini bölgede geçirmek isteyen turist sayısını arttıracağını ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin sahip olduğu mevcut turizm potansiyeli düşünöldüğünde sahip olunan mavi bayrak, Cittaslow gibi eko-etiketlerin sayısının arttırılmasının teşvik edilmesi bölgesel bazda uluslararası bir farkındalığın yaratılmasına katkı sağlayacağından yerleşim yerleri için önemli avantajları barındırmaktadır.

KAYNAKÇA

- BATTAL, E., K., (2012), "Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış: Yavaş Şehirler (Cittaslow)", *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 8(1): 16-26.
- BOZ, N., (2014), TÜROFED - Türkiye Otelciler Federasyonu, "Türk Turizmi", <http://www.sesric.org/imgs/news/TOBB.pdf>, (19.01.2018).
- CHOI, I., (2001), "Unit Root Tests For Panel Data," *Journal of International Money and Finance*, 20(2): 249-272.
- CİTTASLOW TÜRKİYE 82018). www.cittaslowturkiye.org, (19.01.2018).
- ECOTRANS, ECOTRANS / F.U.R. (Reiseanalyse 2002) aktaran Kından, Almına, (2006), "Bir Eko-Etiket Olarak Mavi Bayrak'ın Türkiye Kıyı Turizminde Bir Pazarlama Unsuru Olabilirliğinin Araştırılması", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ENGLE, R. F., ve GRANGER, C., W.J., (1987), "Co-integration and error correction: representation, estimation, and testing", *Econometrica: journal of the Econometric Society*: 251-276.
- GHOSH, S., (2002), "Electricity Consumption and Economic Growth in India", *Energy Policy*, 30: 125-129.
- HALK SAĞLIĞI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2018). <http://cevresagligi.thsk.saglik.gov.tr/2013-08-28-13-18-43/mevzuat/962-y%C3%BCzme-suyu-kalitesi-y%C3%B6netmeli%C4%9Fi.html>, (19.01.2018).
- IM, K., S., PESARAN, M., H., ve SHIN, Y.. (2003), "Testing for Unit Roots in Heterogeneous Panels", *Journal of Econometrics*, 115: 53-74.
- KOZAK, N., AKOĞLAN, M., ve KOZAK, M., (2000), *Genel Turizm: İlkeler-Kavramlar*, Turhan Kitabevi, İstanbul.
- LEVIN, A., Lin, C.F., ve Chu, C. (2002), "Unit Root Tests in Panel Data: Asymptotic and Finite-Sample Properties", *Journal of Econometrics*, 108: 1-24.
- LOVE, I., LEA, Z., (2006), "Financial development and dynamic investment behavior: Evidence from panel VAR", *The Quarterly Review of Economics and Finance* 46(2): 190-210.
- MADDALA, G.S., ve WU, S. (1999), "A Comparative Study of Unit Root Tests with Panel Data and a New Simple Test", *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 61: 631-652.
- MAVİ BAYRAK TÜRKİYE(2018). <http://www.mavibayrak.org.tr>, (19.01.2018).

- ODHIAMBO, N., M., (2009), "Energy Consumption And Economic Growth Nexus in Tanzania: An ARDL Bounds Testing Approach", *Energy Policy* 37(2): 617-622.
- ÖZDEMİR, M., A., ve KERVANKIRAN, İ., (2011), "Turizm Ve Turizmin Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Örneği", *Marmara Coğrafya Dergisi*, 24: 1-14.
- ŞAHİN, Ş., ve KUTLU, S., Z., (2014), "Cittaslow: Sürdürülebilir Kalkınma Ekseninde Bir Değerlendirme", *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 2(1): 26-40.
- T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI (2018). "Yatırım İşleri Genel Müdürlüğü, <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,11596/cevreye-duyarlilik-kampanyasi-yesil-yildiz.html>, (19.01.2018).
- TUIK, Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/index.html>; (19.01.2018).
- TÜRÇEV, (2016), Türkiye Çevre ve Eğitim Vakfı Faaliyet Bülteni, Sayı.18, http://turcev.org.tr/turcevCMS_V2/files/files/TURCEV%20BULTEN%202015.pdf (19.01.2018).
- TÜRKİYE BELEDİYELER BİRLİĞİ (2018). <http://tbb.gov.tr/dis-iliskiler/uluslararası-iliskiler/cittaslow>, (19.01.2018)
- TÜRKİYE ÇEVRE VE EĞİTİM VAKFI (2018). <http://www.turcev.org.tr>, (19.01.2018).
- ULUSLARARASI ÇEVRE EĞİTİM VAKFI (2018). <http://www.fee.global>, (19.01.2018).
- YARDIMCIOĞLU, F. ve GÜLMEZ, A., (2013), "Türk Cumhuriyetlerinde İhracat Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Eşbütünlük ve Panel Nedensellik Analizi", *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 8(1): 145-161.
- YETER, Ş., (2004), "Çevre Bilincinin Geliştirilmesine Yönelik Çevre Eğitimi Etkinliklerine İlköğretim Okullarının Duyarlılığı", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1): 30-38.
- YURTSEVEN, H. R., KAYA, O. ve HARMAN, S., (2010), *Yavaş Hareketi*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- YÜCEL, M., ve EKMEKÇİLER, Ü., S., (2008), "Çevre Dostu Ürün Kavramına Bütünsel yaklaşım; Temiz Üretim Sistemi, Eko-etiket, Yeşil Pazarlama", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7: 26 (http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esosder/article/download/5000068202/5000063266)